

Územie Slovenska v novom mapovom spracovaní

Ján Feranec, Ján Ofaheľ: **Krajinná pokrývka Slovenska**. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 2001, 124 strán.

Jedno z ocenení Literárneho fondu za rok 2001 – prémie za vedeckú a odbornú literatúru – získala publikácia *Krajinná pokrývka Slovenska* autorov Jána Feranca a Jána Ofaheľa, pracovníkov Geografického ústavu SAV. Už po jej prelistovaní je zjavné, že hlavnou vyjadrujúcou formou týchto autorov je okrem textu mapa. Práca predstavuje originálne vedecké dielo, ktoré bolo vytvorené najnovšími metódami diaľkového prieskumu Zeme (DPZ) v rámci medzinárodného vedeckého projektu CO-RINE Land Cover. Údaje, ktoré autori získali, sa stali súčasťou európskej databázy o krajinnnej pokrývke.

V publikácii sú prezentované výsledky výskumu krajinnnej pokrývky, ktorý prebiehal v posledných rokoch 20. storočia. Problematika je rozdelená do 6 hlavných častí: terminológia, vývoj mapovania, metódy hodnotenia, triedy krajinnnej pokrývky, zmeny využitia krajiny a aplikácia v environmentálnej praxi.

Autori veľmi dôsledne vysvetľujú termíny *krajina* (land), *krajinná pokrývka* (land cover) a *využitie krajiny* (land use). Krajinná pokrývka je odrazom pôsobenia ľudskej činnosti na biotickú a abiotickú zložku krajiny, a zároveň odzrkadľuje stupeň jej antropogénnej premeny. Poskytuje rámcovú predstavu o súčasnom stave, hlavne vegetácie a hospodárskeho využitia územia. V rámci krajinnnej pokrývky sa mapujú hmotné prvky krajiny s konkrétnym priestorovým vymedzením. Autori objasňujú predovšetkým termíny *land cover* a *land use*, ktorý sa na Slovensku často zamieta s pojmom *využitie zeme*. Využitie krajiny zahŕňa viac ako len využitie zeme reprezentovanej poľnohospodárskou pôdou ako hlavným

zdrojom obživy v strednej Európe. Autori tiež z terminologického hľadiska vylúčili krajinný kryt a preferujú *krajinnú pokrývku* pred krajinným pokrovom.

Druhá časť zachytáva vývoj mapovania krajinnnej pokrývky a využitia krajiny. Podáva stručný prehľad mapovania územia Slovenska, opisuje počiatky systematickejšieho mapovania s dôrazom na pôdu, jej využívanie, evidenciu parcel, ich vlastníkov a užívateľov. Z r. 1858 sa datuje zostavovanie katastrálnych máp v mierke 1 : 2 880. Tieto mapy prestali mať význam po 2. svetovej vojne, keď po agrárnych reformách a kolektivizácii stratili platnosť pozemkové knihy. Od r. 1964 sa začala používať Jednotná evidencia pôdy, ale až Kataster nehnuteľností používaný od r. 1993 korektné registruje a eviduje pôdu na území Slovenska. Prelomom v mapovaní krajiny sa stali topografické mapy, predovšetkým vojenské. V súčasnosti sa na tieto účely využíva aj DPZ (satelitné a letecké snímky).

Tretiu časť publikácie tvorí metodika hodnotenia krajinnnej pokrývky. Typy krajinnnej pokrývky sú odvodené z jednotnej európskej databázy tried krajinnnej pokrývky interpretáciou satelitných snímok Landsat TM v mierke 1 : 100 000. Snímky sú z r. 1989 – 1992, pričom najmenší identifikovaný areál má plochu 25 ha, šírka najmenšieho lineárneho prvku dosahuje 100 m. Satelitné snímky podliehajú geometrickým korekciám, a potom sa transformujú do štandardnej projekcie topografických máp. Na území Slovenska bolo vytvorených 55 listov farebných satelitných obrazových máp v mierke 1 : 100 000, pričom sú zhodné s listami topografických máp. Ďalšiu fázu tvorí interpretácia, pomocou ktorej sa zisťujú, identifikujú a hodnotia objekty zaznamenané na snímkach. Získané informácie treba verifikovať terénnym prieskumom.

V rámci medzinárodného projektu bolo vytvorených 44 tried krajinnnej pokrývky platných pre Európu. Na území Slovenska sa identifikovalo 31 tried, ktoré sú začlenené do 5 hlavných znakov – urbanizované a technizované areály, poľnohospodárske areály, lesné a poloprirodné areály, zamokrené areály a vody. Táto časť tvorí jadro mo-

nografie a je koncipovaná veľmi netradične. Autori originálnym spôsobom charakterizujú jednotlivé triedy krajinnnej pokrývky na území Slovenska, každá z nich obsahuje medzinárodné číselné označenie, stručný opis, fotografickú, satelitnú a mapovú ukážku s legendou a zobrazenie na mape Slovenska s opisom výskytu a zastúpenia.

Tento klasifikáciu, i keď bola spracovaná s ohľadom na celé územie Európy, možno vyčítať len to, že pri vytváraní 5 hlavných znakov sa použili rôzne kritériá. Prevažuje funkčnosť – spôsob využívania územia (napr. poľnohospodárske areály), ale aj stupeň pôvodnosti (poloprirodné areály, za ktoré sa v tejto klasifikácii považujú najmä prirodzené lúky, kosodrevina, skaly a pod.).

Zmeny krajinnnej pokrývky v 70. – 90. rokoch 20. storočia na území Slovenska predstavujú 4,67 % z celkovej rozlohy štátu. Jednotlivé zmeny autori zachytili v prehľadnej tabuľke.

Pokrok v oblasti mapovania krajinnnej pokrývky, ktorého súčasťou je aj využitie DPZ a GIS, poskytuje nové možnosti sledovania zmien krajiny v rôznych mierkach. Údaje DPZ umožňujú vytvoriť databázu za rôzne časové obdobia, ktoré možno operatívne analyzovať a hodnotiť v kontexte rôznych spoločenských záujmov a výsledky prezentovať prostredníctvom nástrojov GIS v mapevej alebo štatistickej forme. Mapy krajinnnej pokrývky poskytujú cenné informácie o stave súčasnej krajiny, dôležité pre územné plánovanie, turistiku a rekreáciu, ochranu prírody a pod.

I keď monografia prezentuje výsledky riešenia vedeckých projektov Geografického ústavu SAV, má oveľa širšie uplatnenie. Predstavuje zároveň vhodnú didaktickú pomôcku pre prírodovedne orientované vysoké školy, ale nájde uplatnenie aj v odbornej sfére, ako aj v ostatných oblastiach, ktoré sa zaoberajú výskumom krajiny. Význam publikácie umocňuje aj skutočnosť, že je napísaná dvojazyčne (v slovenskom aj anglickom jazyku). Možno ju zakúpiť v kníhkupectve Veda vydavateľstva SAV na Štefánikovej ulici 3 v Bratislave.

Tatiana Hrnčiarová